

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

Одељак „Табеле и прилози“ садржи табеларне прегледе социјалног састава чланова радикалне странке и више краћих француских текстова које је аутор користио тражећи везе између француског и српског радикализма. Свакако, требало је да аутор у прилозима објави и цео програм радикалне странке из 1881.

Садржини књиге др Протића ништа нисмо приговорили, али бисмо то учинили оној њеној „техничкој“ страни: неуједначено навођење испод линије (нарочито код чланака из новина); повођење и архивске грађе под

библиографију; употребљене књиге и чланци у овој књизи не могу се звати „библиографијом“, јер библиографија има карактер *свеопштег* списка штампаних књига и чланака а не *појединачних наслова*. У нашој историографији најчешћа је пракса употребе овог наслова: Извори и литература.

На крају бисмо зажелели да др Протић што пре настави приказ делатности радикалне странке Србије после 1903.

Јеремија Д. Митровић

ЈЕРМЕНИ У ИСТОРИЈИ

Esat Uras, The Armenians in History and the Armenian Question (Јермени у историји и јерменско питање), Истанбул 1988, 1048

Када је реч о јерменском народу, познато је да је он, ако изоставимо ССР Јерменију, расељен по целом свету, а добрим делом и по балканским земљама, док је својом штампарском делатношћу био повезан и са српском културом. Као хришћански народ, као први који је прихватио хришћанство, и то још 301. године (док је хришћанство у Римској империји дозвољено тек дванаест година касније, тј. 313), он је у каснијим вековима био изложен прогону од стране исламских народа, у првом реду Османлија, у чију је територију био дуго укључен. Прогони које је претрпео трајали су дуго, а посебно су одјекнули у вези с депортацијом (што се граничило с геноцидом) која је извршена 1915. године, а о којој је швајцарски књижевник Франц Верфел написао роман *Musa Dag (Мојсијев Брег)*. Роман је одјекнуо широм света и био преведен и код нас. Залажући се за судбину Јермена и наглашавајући — бар како се може видети на више страница ове књиге —

да су они били жртве одребене власти, а не турског народа, аутор је несумњиво и успео да да посебну вредност овом књижевном и документарном делу.

Међутим, књига коју данас приказујемо представља турски увид у поменућу депортацију која је лишила огроман број Јермена и живота и имовине (што је у читавој књизи само једна епизода), али и преглед целе јерменске историје и јерменског питања кроз векове, као и тероризма коме су Јермени нужно прибегавали.

Истичући да је реч о поновном, проширеном и допуњеном издању књиге која је први пут угледала светло још 1953. године, нагласимо да се нећемо упуштати ни у какве оцене сем што ћемо указати неке странице које, у правно-државном смислу, заслужују пуну пажњу, иако се из чисто хуманог аспекта не могу оправдавати. Суштина је у томе што је један стари индоевропски народ, који је вековима имао посебну државу или државе, напослетку, захваљујући историјским приликама, по-

дељен територијално и нашао себи места најчешће у дијаспори, о чему су у књизи дати и многобројни статистички подаци са богатим коментаром.

Ако издвојимо два Предговора којима почиње књига, видећемо да су почетне странице посвећене најновијим догађајима у вези с јерменским питањем закључно са 216. страницом). Заправо, те странице су и разлог што се ова књига појавила. Оне носе заједнички наслов „Јерменско питање од лозанске конференције до данашњег дана“, а деле се на три поглавља: „Јерменско питање после лозанске конференције (1923—1973)“, „Јерменски тероризам (1973—1985)“ и „Хронологија јерменских терористичких напада (1973—1985)“.

Интегрални текст књиге састоји се од пет делова. Док се у Првом делу описује прошлост, култура, обичаји, митологија и језик Јермена (стр. 225—368), већ Други део се бави реформама и јерменским питањем у оквиру Османске империје (369—670). Трећи део (671—832) задржава се на разним јерменским удружењима, тј. политичким организацијама и побунама. Четврти део износи њихову историју од младотурске револуције до краја Првог светског рата (833—916)), док се последњи, Пети део, опет враћа на лозанску конференцију, којом је и почело излагање (917—1020).

Не упуштајући се у низ интересантних појединости (које се могу упоредити са неким случајевима из српске историје) као

и у број Јермена који су депортирани, боље, ликвидирани током 1915. године (сетимо се само да још увек не знамо тачан број жртава у Јасеновачком логору некадашње НДХ), истакнимо једино то да су Јермени те године — како тврди аутор ове књиге — приликом упада Руса у Турску масовно припали нападачу и ударили на Турке слеба, иако су били турски поданици. Турску одмазду аутор оправдава дословно овим речима (стр. 871): „Ако право да се преузме свака мера како би се сузбиле револуционарне или сепаратистичке активности произишле из законитог државног права на суверенитет, нико не може кривити државу која користи то право.“

Књига је састављена на основу обилне историјске литературе на великим европским језицима као и на јерменским и турским документима, а у њој је дата и многобројна документација која дозвољава кориснику ове књиге да дође до сопствених закључака. Па чак ако изоставимо намере којима се руководио аутор ове књиге, склапајући је, захваљујемо му што нам је омогућио да се обавестимо о многим појединостима које су нам до данас остале непознате, а у првом реду о великом броју организација овог старог народа чије национално питање још увек није дефинитивно решено, мада он то заслужује по огромном прилогу који је до данас дао човечанству.

Момчило Д. Савић

КІТАВ-І ВАНРИЈЕ

Пири Реис, *Kitab-i Bahriye* (Књига о морнарици) Издавач: Министарство за културу и туризам Републике Турске, Анкара 1988, 455

Како се приближава петсто-годишњица открића Америке као и других великих поморских открића, о чему сведочи већи број

књига и прилога који се у вези с тиме објављују у свету (сетимо се само недавно одржане изложбе у Народној библиотеци у